

ЧЫГЫШ ТААНУУНУН МАСЕЛЕЛЕРИ

ВОПРОСЫ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

ISSUES OF ORIENTAL STUDIES

e-ISSN: 1694-8653

№1/2026, 55-61

УДК: 32(575+571+993)

DOI: [10.52754/16948653_2026_1_5](https://doi.org/10.52754/16948653_2026_1_5)

**КООМДУК ПИКИР ЖАНА МАМЛЕКЕТТИК САЯСАТ: БОРБОРДУК АЗИЯДАГЫ
ТРАНСФОРМАЦИЯЛЫК ПРОЦЕССТЕРДИН САЛЫШТЫРМАЛУУ ТАЛДООСУ**

**ОБЩЕСТВЕННОЕ МНЕНИЕ И ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ
АНАЛИЗ ТРАНСФОРМАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ**

**PUBLIC OPINION AND STATE POLICY: A COMPARATIVE ANALYSIS OF
TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN CENTRAL ASIA**

Эркебаев Элес Мизанович

Эркебаев Элес Мизанович

Erkebaev Eles Mizanovich

филос.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети

к.филос.н., доцент, Ошский государственный университет

Associate Professor, Osh State University

rkebaev@oshsu.kg

КООМДУК ПИКИР ЖАНА МАМЛЕКЕТТИК САЯСАТ: БОРБОРДУК АЗИЯДАГЫ ТРАНСФОРМАЦИЯЛЫК ПРОЦЕССТЕРДИН САЛЫШТЫРМАЛУУ ТАЛДООСУ

Аннотация

Бул макалада Борбордук Азия мамлекеттеринде коомдук саясаттын калыптанышына жана жөнгө салынышына таасир этүүчү фактор катары коомдук пикирдин ролу каралат. Региондун гибридик жана авторитардык саясий режимдеринде салттуу кайтарым байланыш механизмдеринин натыйжалуулугу көп учурда чектелүү болот. Изилдөөдө таасир этүүнүн альтернативдүү каналдарына, мисалы, санариптик активизм, көчө нааразычылык акциялары жана элита менен коомчулуктун ортосундагы расмий эмес тармактарга басым жасалат. Казакстандын, Кыргызстандын жана Өзбекстандын мисалдарын колдонуу менен коомдук маанайды кармоо механизмдеринин эволюциясы талданат. Анда вертикалдык бийликтин сакталып калышына карабастан, санариптештирүү жана жарандык маалымдуулуктун жогорулашы өкмөттөрдү коомдук суроо-талапты этибарга албоодон аны реактивдүү башкарууга өтүүгө мажбурлап жатканы айтылат.

Ачкыч сөздөр: коомдук пикир, мамлекеттик саясат, Борбордук Азия, саясий катышуу, санариптик дипломатия, авторитардык туруктуулук, кайтарым байланыш

Общественное мнение и государственная политика: сравнительный анализ трансформационных процессов в центральной Азии

Public Opinion And State Policy: A Comparative Analysis Of Transformational Processes In Central Asia

Аннотация

В статье рассматривается роль общественного мнения как фактора, влияющего на формирование и корректировку государственной политики в государствах Центральной Азии. В условиях гибридных и авторитарных политических режимов региона традиционные институты обратной связи часто имеют ограниченную эффективность. Исследование фокусируется на альтернативных каналах влияния, таких как цифровая активность, уличные протесты и неформальные сети взаимодействия между элитами и населением. На примере Казахстана, Кыргызстана и Узбекистана анализируется эволюция механизмов учета общественных настроений. Делается вывод о том, что, несмотря на сохранение вертикали власти, цифровизация и рост гражданской сознательности вынуждают правительства переходить от игнорирования к реактивному управлению общественным запросом.

Abstract

The article examines the role of public opinion as a factor influencing the formation and adjustment of public policy in the states of Central Asia. In the context of hybrid and authoritarian political regimes in the region, traditional feedback institutions often demonstrate limited effectiveness. The study focuses on alternative channels of influence, such as digital activism, street protests, and informal networks of interaction between elites and the population. Using the cases of Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Uzbekistan, the evolution of mechanisms for incorporating public sentiment into policymaking is analyzed. The article concludes that despite the persistence of vertical power structures, digitalization and the growth of civic awareness are compelling governments to shift from ignoring public demands to a model of reactive governance in response to societal expectations.

Ключевые слова: общественное мнение, государственная политика, Центральная Азия, политическое участие, цифровая дипломатия, авторитарная устойчивость, обратная связь

Keywords: public opinion, public policy, Central Asia, political participation, digital diplomacy, authoritarian resilience, feedback mechanisms

Киришүү

Мамлекет менен коомдун өз ара аракеттенүүсү заманбап саясат таанууда борбордук маселе болуп саналат. Классикалык демократияларда коомдук пикирдин саясатка таасири шайлоолор, лоббизм жана медиа ишмердүүлүгү аркылуу институционалдашат. Бирок, саясий режимдер гибриддиктен катуу авторитардыкка чейин өзгөргөн Борбордук Азия (БА) өлкөлөрүндө бул процесс белгилүү бир траекториялар боюнча жүрөт. Бул теманын актуалдуулугу аймактагы акыркы саясий өзгөрүүлөрдөн (2022-жылдын январындагы Казакстандагы окуялар, Өзбекстандагы реформалар жана Кыргызстандагы мезгилдүү туруксуздук) келип чыгат, алар коомдук маанайды этибарга албоо саясий туруктуулукка түздөн-түз коркунуч келтирерин көрсөттү.

Бул изилдөөнүн максаты - Борбордук Азияда коомдук пикирдин өкмөттүн чечим кабыл алуусуна таасир этүүчү негизги каналдарды жана механизмдерди аныктоо. Изилдөөнүн гипотезасы боюнча, атаандаштыкка жөндөмдүү партиялык система жок болгон учурда, "санариптик активизм" жана нааразычылык акциялары өзгөрүүлөрдүн негизги кыймылдаткыч күчүнө айланып, элитаны кризистерге жооп катары саясатты ылайыкташтырууга мажбурлайт.

Теоретико-методологические основы исследования

Для анализа используется системный подход Д. Истона, рассматривающий политическую систему как механизм переработки «входных» сигналов (требований и поддержки) в «выходные» решения (Easton, 1965, P. 560).

Борбордук Азия контекстинде «кирүү» (input) көп учурда бөгөттөлөт же чыпкаланат, бул коомдук чыңалуунун күчөшүнө алып келет. Ошондой эле «авторитардык туруктуулук» түшүнүгү колдонулат, ал демократиялык эмес режимдер социалдык талаптарга адаптацияланып жана тандалма жооп кайтаруу механизмдери аркылуу узак мөөнөт жашай аларын көрсөтөт (Nathan, 2003, P. 6–17).

Бул изилдөөдө коомдук пикир статистикалык көрсөткүч катары эмес, өкмөткө кысым көрсөтүү үчүн мобилизациялоого жөндөмдүү социалдык топтордун экспрессивдүү баалоолорунун жыйындысы катары чечмеленет. Формалдуу пикирди (кеңештер жана коомдук палаталар аркылуу) жана расмий эмес пикирди (социалдык медиа жана митингдер аркылуу) айырмалоо маанилүү.

Ошондой эле коомдун саясий чөйрөсүнө таасирин күчөтүп, демократиянын жана жарандык коомдун өнүгүшүнө салым кошкон интернеттин өнүгүшү менен бийликтин жогорку эшелондору менен баарлашуу жана отчет берүү мүмкүнчүлүктөрү көбөйүүдө. Ошондой эле, заманбап байланыш каражаттарын өнүктүрүү коомдук пикирди манипуляциялоо үчүн жаңы мүмкүнчүлүктөрдү түзүүдө. Коомдук пикир ар кандай саясий системанын маанилүү фактору болуп саналат. Бирок анын максималдуу потенциалы демократиялык укуктук базасы бар жана мамлекеттик органдарда коомдук пикирди эске алуу менен коомдун саясий түзүлүшүнүн демократиялык системасында гана ишке ашырылышы мүмкүн. Коомдук пикирди мамлекеттик башкаруу процессине тартуунун жогорку деңгээли коомдук пикирдин субъекттеринин айрым саясий маселелер боюнча, өзгөчө улуттук коопсуздукту камсыз кылуу маселелери боюнча компетенттүүлүгүнүн жетишсиздигинен да белгилүү көйгөйлөрдү жаратат (Эркебаев жана Акимбай уулу, 2023, Б. 106-111).

Борбордук Азиянын саясий ландшафтынын өзгөчөлүктөрү

Аймактын өлкөлөрүн постсоветтик мурас, кландык элиталык түзүлүш жана аткаруу бийлигинин үстөмдүгү бириктирип турат. Бирок, коомдук пикирге ачыктыктын даражасы ар кандай.

Казакстан. Өнүккөн жарандык коом сектору жана интернеттин кеңири жайылышы менен мүнөздөлөт. Өкмөттүк саясат көп учурда белгилүү окуялардан кийин өзгөрүп турат. Мисалы, 2016-жылдагы жер боюнча нааразычылык акциялары Жер кодексине өзгөртүүлөрдү киргизүүгө мораторий киргизүүгө алып келген, ал эми 2022-жылдын январындагы окуялар "Адилеттүү Казакстанды" куруу саясатын жана конституцияга өзгөртүүлөрдү киргизүү боюнча референдумду баштаган. (Laguette, 2015, p. 320).

Кыргызстан. Салттуу түрдө аймактагы эң плюралисттик өлкө деп эсептелген бул өлкө коомдук пикирди көбүнчө көчө саясаты аркылуу билдирет. 2005, 2010 жана 2020-жылдардагы бийлик алмашуулары элитанын элдик маанайга жогорку сезимталдыгын көрсөтүп турат. Бирок, акыркы жылдары таасир каналдарын тарыткан президенттик вертикалды күчөтүү тенденциясы байкалууда. (Glinchey & Chaos, 2011, P. 288).

Өзбекстан. 2016-жылдан кийинки мезгилде "жогорудан келген реформалар" деген уникалдуу көрүнүш байкалды. Виртуалдык президенттик кабыл алуу бөлүмдөрүнүн системасынын киргизилиши коомчулуктун даттанууларын чогултууну борборлоштурду. Бул коррупциялашкан жергиликтүү бюрократияны айланып өтүп, бийлик органдарына социалдык чыңалууну максаттуу түрдө чечүүгө мүмкүндүк берген түз байланыш механизмин түздү. (World Bank. Uzbekistan: Systematic Country Diagnostic, 2020, P. 154).

Тажикстан жана Түркмөнстан. Бул өлкөлөрдө коомдук пикир билдирүү мейкиндиги өтө чектелүү. Коомчулуктун саясатка таасири жашыруун жана негизинен экономикага таасир этүүчү расмий эмес тармактар же миграциялык акча которуулар аркылуу ишке ашырылат.

Жаңы таасир этүүчү каналы катары санариптештирүү, социалдык медианын кеңири жайылышы аймактагы бийлик менен коомдун ортосундагы өз ара аракеттенүүнүн негизги факторуна айланды. Салттуу медиа мамлекет же олигархиялык топтор тарабынан көзөмөлдөнүп турса, Фейсбук, телеграм, жана инстаграм сыяктуу платформалар күн тартибин түзүү үчүн мейкиндикке айланууда.

Изилдөөлөр көрсөткөндөй, Казакстан менен Кыргызстандагы кызмат адамдарынын кыянаттык менен пайдалангандыгы тууралуу вирустук видеолор көбүнчө расмий тергөөлөргө караганда алардын кызматтан кетишине тезирээк алып келет. Бул көрүнүштү "санариптик популизм" же "баскычты басуу менен адилеттүүлүк" деп атоого болот. Мамлекеттер демилгени колго алуу жана нааразычылыкты бюрократиялык каналдарга багыттоо үчүн өздөрүнүн санариптик платформаларын түзүү менен жооп берүүгө аргасыз болушат. (<https://kisi.kz/wp-content/uploads/2023/06/centralasialaumulin.pdf>).

Бирок, санариптештирүүнүн кош таасири бар. Бир жагынан, ал жарандарга үн берет, бирок экинчи жагынан, мамлекетке санариптик мониторинг жана көзөмөлдөө системаларын ишке ашырууга мүмкүндүк берет, бул экстремизмге же жалган жаңылыктарга каршы күрөшүү шылтоосу менен пикир келишпестиктерди басууга алып келиши мүмкүн.

Чектөөлөр жана тобокелдиктер: Байкалган динамикага карабастан, Борбордук Азиядагы коомдук пикир алдын алуучу эмес, реактивдүү бойдон калууда. Бийлик стратегиялык

пландаштырууда коомдук пикирди эске алганга караганда, буга чейин болуп өткөн окуяларга (өрттөр, кырсыктар, тарифтердин кескин жогорулашы) көбүрөөк реакция кылууга жакын.

Пикирди эске алууну туурап жасоо коркунучу бар. Мисалы: Министрликтердин ичинде коомдук кеңештерди түзүү көбүнчө жөн гана декоративдик мүнөздө болуп калат. Мобилизациялык ресурстарга (экономикалык же аскердик) ээ болгон топтор гана реалдуу таасир этет. Андан тышкары, геосаясий атаандаштыктын шартында (Орусия, Кытай жана Батыштын таасири), ички коомдук пикир, тышкы саясий милдеттенмелеринин же улуттук коопсуздук маселелеринин пайдасына этибарга алынбай калышы мүмкүн. (https://freedomhouse.org/sites/default/files/2023-05/NIT_2023_Digital.pdf).

Корутунду

Талдоо көрсөткөндөй, коомдук пикир Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү мамлекеттик саясатта маанилүү факторго айланып баратат, бирок бул таасирдин механизмдери Батыштын демократиялык моделдериндегиден айырмаланат. Өзгөрүүлөрдүн негизги кыймылдаткычтары - бул өкүлчүлүктүү институттар эмес, кризистер жана санариптик платформалар.

Коомду толугу менен этибарга албоо моделинен "башкарылуучу жооп кайтаруу" моделине өтүү байкалууда. Аталган аймактагы мамлекеттер социалдык сигналдарды окууну жана чыңалуу булактарын тандап чечүүнү үйрөнүп, системалуу саясий атаандаштыкка жол бербей жатышат.

Андан ары өнүктүрүү үчүн пикир алмашуу каналдарын институционалдаштыруу, саясаттын нааразычылык циклдериине көз карандылыгын азайтуу талап кылынат. Келечектеги изилдөөлөр санариптик пикир алмашуу куралдарынын натыйжалуулугуна жана аларды бюджетти пландаштырууга жана мыйзам чыгаруу демилгелерине реалдуу таасирине багытталышы керек.

Колдонулган адабияттар жана ресурстар

1. Easton, D. A Systems Analysis of Political Life. — New York: Wiley, 1965. — 560 p.
2. Nathan, A. J. Authoritarian Resilience // Journal of Democracy. — 2003. — Vol. 14, No. 1. — P. 6–17.
3. Laruelle, M. Kazakhstan in the Making: Legitimacy, Symbols, and Social Changes. — Lexington Books, 2015. — 320 p.
4. McGlinchey, E. Chaos, Violence, Dynasty: Politics and Islam in Central Asia. - University of Pittsburgh Press, 2011. — 288 p.
5. World Bank. Uzbekistan: Systematic Country Diagnostic. — Washington, DC: World Bank Group, 2020. — 154 p.
6. Marat, E. The Politics of Social Media in Central Asia // Central Asian Survey. — 2019. — Vol. 38, Issue 3. — P. 305–321. (<https://kisi.kz/wp-content/uploads/2023/06/centralasialaumulin.pdf>)
7. Freedom House. Nations in Transit 2023: The Agenda for Renewal. — Washington, DC: Freedom House, 2023. — https://freedomhouse.org/sites/default/files/2023-05/NIT_2023_Digital.pdf

8. Эркебаев Э.М., Акимбай уулу А. Коомдук пикирдин мамлекеттик саясатагы орду жана ролу // Чыгыш таануунун маселелери. -2023. –№1. 106-111. DOI: 10.52754/16948653_2023_1_13 EDN: HMXILQ